

СОЦІОЛОГІЧНІ НАУКИ

СОЦІОЛОГІЧНІ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ТИПОЛОГІЇ ТУРИСТІВ

Гайналь Т.О.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
м. Івано-Франківськ, Україна*

Даниляк Р.П.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, соціології та релігієзнавства,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»,
м. Івано-Франківськ, Україна*

SOCIOLOGICAL CLASSIFICATIONS AND TYPOLOGIES OF TOURISTS

Hainal T.O.

*Philosophy Ph. D.,
Associate Professor of Philosophy, Sociology and Religious Studies De-
partment,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Danyiak R.P.

*Philosophy Ph. D.,
Associate Professor of Philosophy, Sociology and Religious Studies De-
partment,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Анотація

Розглянуті класифікації та типології туристів, що застосовуються в соціології туризму. Зроблено висновок, що критерієм соціологічної класифікації (типології) є акцент на відношенні «господар – гість».

Abstract

Classifications and typologies of tourists, which are applied by sociology of tourism, have regarded. It has concluded that the criterion of sociological classification (typology) is the emphasis on the «host – guest» relation.

Ключові слова: турист, соціологія туризму, класифікація туристів, типологія туристів, типи туристів.

Keywords: tourist, sociology of tourism, classification of tourists, typology of tourists, types of tourists.

Соціологія туризму намагається всебічно аналізувати поняття «турист», що належить до найважливіших у різних галузях знання (зокрема, в антропології туризму, географії туризму, економіці туризму, психології туризму). Однак, важливо зазначити, що такий аналіз часто пов'язаний із двома труднощами.

По-перше, внаслідок порівняно слабкої (особливо, у вітчизняній науці) інституціоналізації соціологічних досліджень туризму, власне соціологічна дефініція поняття „турист” при ближчому розгляді часто виявляється виразно „забарвленою” психологічним, антропологічним чи економічним розумінням явища.

По-друге, будь-який науковий аналіз явища передбачає, окрім дефініції ключових ознак та елементів, також їхню класифікацію або ж типологію. При посиланні на здійснені в минулому дослідження автори не завжди чітко розрізняють класи та типи туристів.

Наша мета – визначити соціологічний критерій класифікації та типології туристів, відштовхуючись від найбільш авторитетних сучасних концепцій.

У науковій літературі найчастіше згадують наступних авторів, які зробили спробу класифікувати або здійснити типологію туристів.

Передусім, класифікація ізраїльського дослідника Еріка Коена (1932 р.н.), здійснена у праці «До соціології міжнародного туризму» (1972). Автор розрізняє чотири туристичні ролі: організований масовий турист, індивідуальний масовий турист, дослідник та дрифтер [див. 2, р. 167-169]. Дві перші Е.Коен називає інституціалізованими туристичними ролями, інші – неінституціалізованими.

Типологія американської дослідниці Велен Л. Сміт (1926 р.н.), що вперше була опублікована 1977 року в передмові до редакційної колективної праці «Господарі (hosts) та гості. Антропологія туризму». Серед типів туристів названі: дослідник, еліта (елітний), нешаблонний (off-beat), незвичний, слабо виражений масовий (incipient mass), масовий, чартерний [див. 4, р. 11-14].

Типологія американського дослідника Стенлі Плога (1930-2011), яку вперше було оприлюднено 1974 року в статті «Чому падає та зростає популярність пунктів призначення?». З точки зору автора, існує три типи туристів: психоцентричний, аллоцентричний та середньоцентричний. Іноді типологію подають за оновленою версією статті С.Плога від 2001 року [див. 3, р. 15-17], в якій згадані п'ять типів: надійний (dependable) або психоцен-

тричний, майже надійний або майже психоцентричний, середньоцентричний, майже аллоцентричний або майже авантюрист (near-venturer) та аллоцентричний, що також йменується venturer.

Також часто використовуваною є типологія, згадана 1989 року в прес-релізі американської корпорації American Express, що спеціалізується, серед іншого, на фінансових послугах для тих, хто подорожує. В типології виділяють п'ять типів туристів: авантюрні, тривожні (worries), мрійники, економні та пестуни (indulges) [цит. за 1, р. 4].

Аналіз згаданих підходів засвідчує два моменти.

По-перше, автори надають перевагу операції типології, а не класифікації. Різниця полягає в тому, що при класифікації вся множина явища (у нашому випадку – «туристи») ділиться на сегменти, які між собою не перетинаються. Лише у підході Е.Коена присутній елемент класифікації, коли всі туристичні ролі розподіляються між двома групами: інституціалізовані ролі та неінституціалізовані. Натомість операція типології дозволяє виділити деякі ідеальні типи явища, до яких тяжіють конкретні представники множини. Надання переваги типології перед класифікацією, на нашу думку, є недоліком з логічної точки зору, але володіє важливим евристичним потенціалом – до колись створеної типології можна долучати нові типи, що акцентують на елементах явища, які не були актуальними на момент створення (адже автор не завжди може передбачити, в яких формах існуватиме індустрія туризму в майбутньому). Ще одна перевага типології – це визнання існування проміжних типів, що відповідає емпіричній різноманітності досліджуваного явища (це добре помітно в еволюції Плогової типології: спочатку автор виділяв три типи, але пізніше ввів ще два проміжні).

По-друге, не завжди критерієм типології стають соціальні фактори. Наприклад, підхід С.Плога є, радше, психологічним, оскільки акцентує на відмінностях між туристами з огляду на те, яким переживанням вони віддають перевагу – почуттям впевненості (надійності) чи невідомості (ризик). Типологія для American Express (одна з небагатьох, яка ґрунтувалась не лише на теоретичних припущеннях, але й на емпіричних дослідженнях компанії Gallup) розроблялась відповідно до бізнес-потреб замовника, тому акцент робився на психологічних та економічних факторах туристичної поведінки.

На нашу думку, соціальні фактори, які б дозволяли назвати ту чи іншу класифікацію (типологію) «соціологічною», виявляються у тому, якій моделі поведінки у відносинах «господар (host) – гість» надає перевагу турист.

Типологія В.Сміт частково відповідає такому критерію, оскільки вона «може бути окреслена з огляду на їхню [туристів – Т.Г.;Р.Д.] кількість, їхні цілі та їхню адаптацію до місцевих норм» [4, р. 11]. Якщо чисельність типової групи є найбільшою мірою економічним фактором, «цілі», заради яких турист вирушає в подорож, – значною мірою, психологічним, то різно-

манітність моделей поведінки у взаєминах з місцевим населенням (від повного прийняття норм «дослідником» до вимагання «західних» зручностей «чартерним» туристом) видається нам цілком соціальним фактором.

Класифікація Е.Коена також може бути названою «соціологічною» з огляду на три моменти. По-перше, автор акцентує на зростанні адаптації до місцевих норм (організований масовий турист – мінімальна, дрифтер – максимальна). По-друге, відзначається поглиблення соціальної комунікації (організований масовий турист взаємодіє лише з агентами туристичних інституцій, дрифтер часто свідомо та демонстративно контактує з представниками соціальних низів). Нарешті, найважливішим, на нашу думку, є те, що в концепції ізраїльського дослідника виразно маркується інституційний характер туристичної галузі.

Таким чином, не кожна класифікація та типологія туристів, що застосовується в соціологічних дослідженнях туризму, є власне «соціологічною». Тільки вказівка на зв'язок «господар – гість» є необхідним критерієм «соціологічної» класифікації (типології).

Список літератури

1. Choibamroong T. Knowledge of Tourists' Behavior: A Key Success Factor for Managers in Tourism Business [Електронний ресурс] / Т.Choibamroong. – Режим доступу: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.533.7111&rep=rep1&type=pdf>. – Дата звернення: 31.08.2019. – Назва з екрана.
2. Cohen E. Toward a Sociology of International Tourism / Erik Cohen // Social Research. – 1972. – Vol. 39, No. 1. – pp. 164-182.
3. Plog S. Why Destination Areas Rise and Fall in Popularity: An Update of a Cornell Quarterly Classic / Stanley Plog // Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly. – 2001. – Vol. 42, No. 3. – pp. 13-24.
4. Smith V.L. Introduction / Valene L. Smith // Hosts and guests. The anthropology of tourism. Second edition. Ed. by Valene L. Smith. – Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989. – pp. 1 – 17.